

Tefsir Araştırmaları Dergisi
The Journal of TafsİR Studies

مجلة الدراسات التفسيرية

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tader>

E-ISSN: 2587-0882

Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 2, Yıl/Year: 2021 (Ekim/October)

“Mennâ ‘un li’l-Hayr” Tabiri Özelinde Anlam Daralmalarının Kur’ân’ın Türkçe Meallerinde Sebep Olduğu Çeviri Problemleri
The Translation Problems Caused by the Meaning Contractions in the Qur’ân Translations in the Context of the Statement “Mannâ ‘un li’l-Khayr”

Mehmet Ali ÇALGAN

Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
Temel İslam Bilimleri, Hadis Anabilim Dalı
Assistant professor, Adıyaman University, Faculty of Islamic Sciences,
Basic Islamic Sciences, Department of Hadith
Adıyaman, Turkey
mehmetcalgan@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5780-5067>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Arařtırma Makalesi/ Research Article

Geliř Tarihi/Date Received: 16/07/2021

Kabul Tarihi/Date Accepted: 08/10/2021

Yayın Tarihi/Date Published: 30/10/2021

Atıf / Citation: Çalgan, Mehmet Ali. ““Mennâ ‘un li’l-Hayr” Tabiri Özelinde Anlam Daralmalarının Kur’ân’ın Türkçe Meallerinde Sebep Olduğu Çeviri Problemleri”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 5/2 (Ekim/October 2021), 828-850.
<https://doi.org/10.31121/tader.972487>

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Copyright © Published by The Journal of TafsİR Studies

Sakarya/Turkey

Bütün hakları saklıdır/All rights reserved.

Öz

Kur'ân-ı Kerîm'in manasının ve maksadının Müslümanlarca en doğru bir şekilde anlaşılabilmesi hiç şüphesiz en büyük öneme sahip bir meseledir. Bu makalede Arapça'da aslı mana olarak “vermemek” manasına sahip olmakla beraber Türkçe'de anlam daralmasına maruz kalarak bu manasını kaybetmiş olan “men etmek” kelimesini içeren “mennâ'un li'l-hayr” tabirinin Türkçe Kur'an meallerinde nasıl çevrildiği incelenmiştir. Kâf sûresi 25. ayet ve Kalem sûresi 12. ayette geçen bu tabirin incelenen altmış adet Türkçe mealin sadece birisi hariç tümünde “hayra/iyiliğe engel/mâni olmak” şeklinde anlamlandırıldığı görülmektedir. Öte yandan, incelenen yirmi beş tefsirin tümünde söz konusu tabirin “kişinin üzerinde zorunlu olan mâlî vecibelerini yerine getirmemesi, malını esirgemesi, cimrilik yapması” şeklinde bir manaya sahip olduğuna değinilmiş, bu tefsirlerin bir tanesi dışında tümünde mezkûr mana, ya bu tabir için sunulan tek izah olmuş ya da bu tabir için tercih edilen birinci görüş olarak takdim edilmiştir. Hatta bazı tefsirlerde anılan tabirin “hayra engel olmak” şeklinde izahının bağlamsal ve dilsel açıdan mahzurlu olduğu açıkça ifade edilmiştir. Çalışmamızda Kâf sûresi 25. ayet-i kerimenin Türkçe mealler ve tefsirlerde nasıl izah edildiği incelenmiş ve Türkçe mealler ve tefsirler arasında bahsi geçen izah farklılığının sebepleri araştırılmıştır. Çalışmada vurgulanan anlam daralması probleminin bir başka yanmasının Mâûn sûresi 7. ayet-i kerimenin Türkçe meallerdeki çevirisinde görüldüğü de tespit edilmiştir. Ayrıca, Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde “men etmek” kelimesinin farklı kullanımları detaylı biçimde araştırılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de “vermemek” manası ile sınırlı sayıda kullanılan mezkûr kelimenin hadislerde bu manasıyla kullanımına dair pek çok örnek tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Hadis, Meal, Anlam Daralması.

Abstract

Understanding the meaning and purpose of the Qur'ân in a correct way is of utmost importance for the Muslims. In this article the translation of the statement “Mannâ'un li'l-Khayr” which includes the word “mana'a” that has as its original meaning “not to give” in Arabic but lost this meaning in Turkish as a result of meaning contraction is examined. This statement which is included in 25th verse of the surat Qâf and 12th verse of the surat al-Qalam is given the meaning of “preventing the good” in the sixty Qur'ân translations which have been examined except one. On the other hand, it has been found that in the twenty five tafsirs that have been studied this statement is explained as “not to perform the obligatory financial duties on a person, to be stingy” and this explanation has either be the sole explanation given for this statement or the primarily preferred explanation for this statement. Even in some tafsirs the explanation as “preventing the good” has been criticized openly for linguistic and contextual reasons. In this study, the explanation given for the 25th verse of the surat Qâf in Turkish Qur'ân translations and tafsirs has been examined and the reasons for the difference in the explanation between these two sources have been analyzed. Furthermore, various usages of the the word “mana'a” in the Qur'ân and the ḥadîth has been extensively investigated. Many examples for this word which has a limited number of occurrence in the Qur'ân has been found in ḥadîths with the meaning of “not to give”.

Keywords: Tafsir, Qur'ân, Ḥadîth, Qur'ân Translation, Meaning Contraction.

Giriş

Diller arasında geçişte anlam daralmasına uğrayan kelimeler tercüme faaliyetinde önemli yanlışlıklara sebep olabilmektedir.¹ Anlam daralması olgusunu somut bir örnekle izah etmek gerekirse, Arapça'da “vermemek”, “himaye etmek” ve “engellemek” manaları bulunan *men etmek* kelimesi,² Türkçe'de bu üç mana içinden sadece engellemek manası ile bilinmektedir. Halbuki aslında

¹ Bu konuya dikkat çeken iki çalışma için bk. Emrullah İşler, “Çokanlamlılık, Anlam Daralması ve Kur'an'ın Türkçe Çevirilerinde Yapılan Yanlışlar”, *Kur'an ve dil: dilbilim ve hermenötik sempozyumu*, ed. Ömer Kara (Erzurum: Bakanlar Matbaası, 2002), 385-397; Faruk Gürbüz, *Tercüme Problemleri ve Mealler* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2004), 141-158.

² Muhammed b. Mükerrrem b. Ali Ebü'l-Fadl Cemâleddin İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1994), “mene'a”, 8/343-344.

birbiriyle alakalı olan bu üç manadan ilki olan vermemek manası, men etmek kelimesinin aslî manasıdır, ancak bu mana Türkçe’de hiç bilinmemekte ve kelime bu manası ile kullanılmamaktadır. Dikkat edilirse vermemek lâzım (geçişsiz) bir fiil iken, engellemek müteaddî (geçişli) bir fiildir. Bu anlam daralmasından dolayı bazı ayet ve hadislerin tercümelerinde cümlenin bağlamı “vermemek” manasını gerektirirken “engellemek” manası verilmesi şeklinde problemler görülebilmektedir. Örneğin, *الصَّدَقَةَ كَمَا نِعَاهَا الْمُعْتَدِي فِي* şeklindeki hadisin³ manası “*sadaka konusunda haddi aşan (gereğinden fazla zekat toplayan zekat memuru ya da ailesinin geçimini ihmal edecek kadar fazla sadaka veren kişi), sadaka vermeyen gibidir.*” şeklinde olmalıyken “*Zekatı alırken ve verirken haksızlık yaparak aşırılık yapan zekata engel olan gibidir*”⁴ şeklinde hatalı bir şekilde çevirilebilmektedir. Bu çalışmada iki ayet-i kerîmenin çevirisinde benzer bir problemin varlığı incelenecektir.

Kur’ân-ı Kerîm’de *men etmek* kelimesi yukarıda bahsi geçen her üç manası ile de kullanılmıştır.⁵ Hadislerde de her üç mananın kullanıldığı örnekler mevcuttur.⁶ Kâf sûresi 25. ayetin ve Kalem sûresi 12. ayetin tercümesinde her iki ayette geçen *مَنَاعٍ لِلْخَيْرِ* ifadesinin “*iyiliği engelleyen*”⁷ şeklinde tercümesinin doğru manayı tam yansıtmadığı değerlendirilmektedir. Doğru tercümenin “*malını esirgeyen, üzerindeki mâlî vecibeleri yerine getirmeyen, cimrilik yapan*” şeklinde olması gerektiğini bu çalışmada çeşitli yönlerden ele alacağız. Kâf sûresi 25. ayet *مَنَاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ* şeklinde, Kalem sûresi 12. ayet ise *مَنَاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ آثِيمٍ* şeklindedir. Bu ayetlerde inkârcıların çeşitli hasletleri arasında ism-i fâil formunda “hayırdan men eden” şeklinde harfî çevirisi mümkün olan *مَنَاعٍ لِلْخَيْرِ* ibaresi geçmektedir. Çalışmanın ileriki kısımlarında daha geniş biçimde ele alınacağı üzere, bu ibarede geçen *hayır* kelimesi “mal” manasında, *men etmek* ifadesi de “esirgemek” manasında kullanılmıştır. Kur’ân-ı Kerîm’de *hayır* kelimesinin “mal/bolluk” manasında kullanımı söz konusudur.⁸ İncelediğimiz altmış adet Türkçe meâlin bir tanesi hariç hepsinde *مَنَاعٍ لِلْخَيْرِ* ibaresinin “*hayra/iyiliğe engel olmak*” şeklinde çevrildiği tespit edilmiştir. Meâllerin sadece bir tanesinde “*malın hakkını vermeyen*” şeklinde bir çeviri mevcuttur. Öte yandan, incelediğimiz yirmi beş tefsirin hepsinde söz konusu ibarenin izahında “*cimrilik yapmak, malın hakkını vermemek*” manasına yer verildiği, bir tefsir hariç tüm tefsirlerde bu mananın ya tek izah olarak sunulduğu ya da tercih edilen birinci görüş olarak verildiği görülmüştür. Tefsirlerde “*hayra engel olmak*” şeklindeki manaya ya hiç değinilmemiş ya da çoğunlukla temrîz

³ Tirmizi, “Zekat”, 19.

⁴ Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizî Tercemesi* (İstanbul: Konya Kitapçılık, 2007), 1/350.

⁵ Ebü’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb el-İsfahânî, *Müfredâtü el-Fâzî’l-Kur’ân*, thk. Safvan Adnan Dâvûdî (Dimaşk: Dâru’l-Kalem, 2014), “mene’ a”, 779.

⁶ Makalenin ilgili kısmında bu konuda geniş bilgi ve örnekler bulunmaktadır.

⁷ Hayrettin Karaman vd., *Kur’an Yolu*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), 5/108.

⁸ er-Râgıb el-İsfahânî, *Müfredât*, “hayr”, 300-301. Örneğin, el-Bakara 2/180, 215; Sâd 38/32; el-Âdiyât 100/8; el-Me’âric 70/21.

sigasıyla, yani bu mananın sıhhatinin şüpheli olduğuna işaret edilerek⁹ değinilmiştir. Ayrıca, Râgıb İsfahânî, “mene ‘a” kelimesinin izahında ilk olarak “vermemek” manasını belirtmiş, *رجل مَنَعَ* ifadesinin cimri kişi anlamına geldiğini kaydetmiş ve hemen ardından Kur’ân-ı Kerîm’den örnek olarak *مَنَعَ لِلْخَيْرِ* ibaresini göstermişlerdir.¹⁰ Dolayısıyla, aslında mezkûr ibarenin manası hakkında tefsirlerde ve Kur’ân-ı Kerîm ile ilgili temel kaynaklarda oldukça net bir durum söz konusudur. Görüldüğü üzere, Türkçe meâllerde verilen mana ile tefsirlerde ve diğer Kur’ân ilimleri ile alakalı kaynaklarda ya tek görüş ya da tercih edilen görüş olarak sunulan mana arasında bir uyumsuzluk dikkat çekmektedir.

Bahsi geçen uyumsuzluğun sebepleri arasında öncelikle “men etmek” kelimesinin Türkçe’ye geçerken uğradığı anlam daralmasının etkili olduğu kanaatindeyiz. Zira ilk bakışta *مَنَعَ لِلْخَيْرِ* ibaresinin manası için her iki ihtimal de mümkün gözükse de Arapça’daki “men etmek” kelimesinin cimrilik etmek manası göz ardı edilince “engellemek” manası tek alternatif olarak değerlendirilebilmektedir. Öte yandan, Mâtürîdî’nin de dikkat çektiği üzere,¹¹ söz konusu ibarenin anlamlandırılmasında çok önemli bir karine teşkil eden *وَإِذَا مَسَّ الْخَيْرُ مَنُوعًا* şeklindeki Meâric sûresi 21. ayetin dikkate alınması/alınmaması bu noktada büyük önem arz etmektedir. Zira “ona bir nimet nasip olursa kendisinden başkasını yararlandırmaz” şeklinde tercüme edilen¹² mezkûr ayet-i kerimede hem “hayır”, hem de “men etmek” kelimeleri yine Kâf sûresi 25. ayet ve Kalem sûresi 12. ayetindekine çok yakın bir terkipte bir arada kullanılmışlardır. Bu ayette doğru mana daha rahat anlaşıldığı için çeviride bir problem yaşanmamaktadır. Ancak bu ayeti bu şekilde çevirip de diğer iki ayetteki çok yakın ibareyi farklı bir şekilde çevirmek hem bu iki ayeti doğru anlamlandırmaya engel olmakta, hem de bu ayetlerin manaları arasında bir tutarsızlığa yol açmaktadır. Hâlbuki bahsi geçen üç ayet-i kerimede inkârcıların karakteristik özellikleri birbirine çok yakın ifadelerle sayılmaktadır. Son olarak, Âlûsî’nin dikkat çektiği üzere *مَنَعَ لِلْخَيْرِ* ifadesinin “hayra engel olmak” şeklinde çevrilmesi için bu şekilde değil, *مَنَعَ عَنِ الْخَيْرِ* şeklinde kullanılması daha uygun olurdu.¹³ Netice olarak, kısaca değindiğimiz bu sebeplerden ötürü Kâf sûresi 25. ayet ve Kalem sûresi 12. ayetinde geçen *مَنَعَ لِلْخَيْرِ* ifadesinin Türkçe meâllerdeki çevirisinde bir problem olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.

⁹ Erdinç Ahatlı, “Temrîz”, *Türkiye Diyanet Vakefî İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 12 Temmuz 2021).

¹⁰ er-Râgıb el-İsfahânî, *Müfredât*, “mene ‘a”, 779; İbn Manzûr da kelimenin vermemek manası için *مَنَعَ لِلْخَيْرِ* ifadesini örnek olarak paylaşmıştır. bk. İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, “mene ‘a”, 8/343-344.

¹¹ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Te’vilâtu eblî’s-sünne*, thk. Mecdi Baslum (Beyrut: Darü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2005), 9/358.

¹² Karaman vd., *Kur’an Yolu*, 5/458.

¹³ Ebû’s-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh el-Âlûsî, *Râhu’l-me’ânî fî tefsîri’l-Kur’ani’l-Azîm ve’s-seb’i’l-mesânî*, thk. Ali Abdülbârî Atiyye (Beyrut: Darü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1994), 13/336.

Çalışmamızın birinci bölümünde Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadislerde “men etmek” kelimesinin farklı kullanımları araştırılmıştır. İkinci bölümde Kâf sûresi 25. ayeti için Türkçe meâllerdeki durum tespiti yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise tefsirler incelenmiştir.

1. Kur’ân-ı Kerîm’de ve Hadislerde “Mene ‘a” Kelimesinin Kullanımı

Çalışmamızın bu kısmında Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadislerde “mene ‘a” kökünden türeyen kelimelerin farklı kullanımlarına örnekler vermenin faydalı olacağını düşünmekteyiz. Bu kapsamda Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadislerde geçen kelimelerin manalarını inceleyen kaynaklardan da istifade edeceğiz.

el-Müfredât isimli eserinde Râgıb İsfehânî “mene ‘a” fiilinin ilk manası olarak vermenin zıddı olduğunu ve cimri kişiye “mâni” ve “mennâ” dendiğini bildirir. Bu manaya örnek olarak bu çalışmada incelediğimiz Kâf sûresi 25. ayet ile Mâun sûresi 7. ayetindeki kullanımları gösterir. Râgıb’ın bu açıklamaları makalemizde ele aldığımız konuyu oldukça net bir şekilde ortaya koyması bakımından son derece önem arz etmektedir. “mene ‘a” fiilinin diğer manası himaye etmektir. Nisa sûresi 141. ayette (...*Kâfirler kazançlı çıkarsa (bu defa onlara) “Üzerinize kol kanat gerip müminlerden sizî korumadık mı?” derler...*) bu manada kullanılmıştır. A’râf sûresi 12. ayette (*Allah buyurdu: “Ben sana emretmişken seni secde etmekten alokoyan nedir?”...*) sebep olmak manasında kullanılmıştır.¹⁴ Görüldüğü üzere, Râgıb “mene ‘a” kelimesinin ilk manası olarak cimriliğe değinmiş ve misal olarak da incelemekte olduğumuz ayet-i kerimeye açıkça dikkat çekmiştir.

Kur’ân-ı Kerîm’de “mene ‘a” kökünden türeyen kelimelerin farklı kullanımlarına yukarıda geçenlerin dışında şu örnekler verilebilir:

1) “Engellemek” manası ile kullanılanlar:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا “Allah’ın mescidlerinde O’nun adının anılmasına engel olan ve onların harap olması için çalışandan daha zalim kim olabilir?”¹⁵

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا “Kendilerine kurtuluş rehberi (vahiy) geldiğinde insanların inanmalarını, ancak “Allah, peygamber olarak bir beşeri mi gönderdi?” şeklindeki itirazları engellemiştir.”¹⁶

¹⁴ Râgıb, *el-Müfredât*, “mene ‘a”, 779.

¹⁵ el-Bakara 2/114.

¹⁶ el-İsrâ 17/94.

وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَى وَلَا يُنْفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهِونَ “Yaptıkları harcamaların kabul edilmesine engel olan esas sebep de şudur: Onlar Allah’ı ve peygamberini tanımadılar; namaza da ancak üşene üşene gelirler ve harcamalarını gönülsüz olarak yaparlar.”¹⁷

“ قَالَ يَا هَرُونَ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا إِلَّا تَتَّبِعَنِ ” (Mûsâ dönünce) dedi ki: “Ey Hârûn! Onların saptıklarını gördüğünde beni izlemekten seni alıkoymayan neydi?”¹⁸

2) “Himaye etmek” manası ile kullanılanlar:

“أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا ” Yoksa kendilerini bize karşı savunacak birtakım ilâhları mı var?¹⁹

“ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللَّهِ ” Onlar da kalelerinin kendilerini Allah’a karşı koruyacağını sanmışlardı.²⁰

3) “Esirgemek, vermemek” manası ile kullanılanlar:

“وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ” Ufak bir yardımdan dahi kaçınırlar.²¹ İlginç bir şekilde, bu ayet-i kerimenin çevirisinde de çalışmamızda ele aldığımız anlam daralması probleminin Türkçe meallere yansımaları tespit etmek mümkündür. Basit bir tarama sonucu www.kuranmeali.com web sayfasında²² yer alan 37 adet Türkçe mealden 25 tanesinde “yardımı engellerler” şeklinde bir çeviri yapılmışken 13 tanesinde “yardımı esirgerler” şeklinde bir çeviri yapıldığı görülmektedir. Hâlbuki çevirilerin birinde lâzım (geçişsiz) bir fiil, diğerinde müteaddî (geçişli) bir fiil ortaya çıkmakta ve mana açıkça farklı olmaktadır. Yukarıda geçtiği üzere, Râgıb İsfehânî’nin “mene‘a” fiilinin “vermemek, esirgemek” manasına örnek gösterdiği iki ayetten biri bu ayettir. Görüldüğü üzere, üzerinde durduğumuz anlam daralması problemi, Kâf sûresi 25. ayet/Kalem sûresi 12. ayetin çevirisinde olduğu kadar olmasa da, Mâûn sûresi 7. ayetin çevirisinde de Türkçe meallerde kendini göstermektedir.

“ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ ” Babalarına döndüklerinde, “Ey babamız! Artık (kardeşimiz olmadan) bize erzak verilmeyecek...” dediler²³

“ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ” Ama ona bir nimet nasip olursa kendisinden başkasını yararlandırmaz.²⁴

¹⁷ et-Tevbe 9/54.

¹⁸ Tâhâ 20/92.

¹⁹ el-Enbiyâ 21/43.

²⁰ el-Haşr 59/2.

²¹ el-Mâûn 107/7.

²² Türkçe Kur’an Mealleri (KURAN MEALİ), “Mâûn Suresi 7. Ayet” (Erişim 12 Temmuz 2021).

²³ Yûsuf 12/63.

²⁴ el-Meâric 70/21.

“*(o nimetler) ne eksilip tükenir, ne de onlardan esirgenir.*”²⁵ لَا مَقْطُوعَةٌ وَلَا مَمْنُوعَةٌ

مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ tabirinin ikinci yarısını oluşturan “hayır” kelimesi, Kâf sûresi 25. ayet ve Kalem sûresi 12. ayetinde olduğu gibi, Kur’ân-ı Kerîm’de mal/bolluk manasına gelecek şekilde de çeşitli ayet-i kerimelerde kullanılmaktadır.²⁶ Bu ayetlere şu örnekler verilebilir:

“De ki: ‘*Harcayacağınız mal, ana-baba, yakınlar, öksüzler ... için olmalıdır.*’”²⁷ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى

“*Biriniye ölüm yaklaş-
tığında, eğer geriye mal bırakıyorsa anasına, babasına ve akrabasına uygun bir vasiyette bulunması ... yazıldı.*”²⁸ كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةَ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ

“*O, aşırı derecede mal sevgisine kapılmıştır.*”²⁹ وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ

“*Ama ona bir nimet nasip olursa kendisinden başkasını yararlandırmaz.*”³⁰ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا

İbnü’l-Esîr *en-Nihâye fî garîbi’l-hadîs ve’l-eser* isimli eserinde “mene’a” maddesinde bu kelimenin “vermemek” ve “himaye etmek” manalarına dikkat çeker ve hadislerden örnekler sunar. Cenâb-ı Hakk’ın el-Mâni’ isminin bir manası kendisine itaat edenleri himaye edip koruyan, diğer manası ise yaratıklarından dilediğinin istediğini vermeyendir. İbnü’l-Esîr *اللَّهُمَّ مَنْ مَنَعْتَهُ مَمْنُوعًا* sözünün manasını “*Senin vermediğin kişiye kimse bir şey veremez*” şeklinde izah eder. *وَمَنْعٌ*، *وَمَنْعٌ*، *وَمَنْعٌ* *أَنَّهُ كَانَ يَنْهَى عَنِ عُقُوقِ الْأُمَّهَاتِ، وَمَنْعٌ* şeklindeki açıklar.³¹ Görüldüğü üzere, verilen örnekler “mene’a” fiilinin esirgemek manasına işaret etmektedir.

Buhârî *Sahîbî*’nin Kitabu’z-Zekât bölümünde *إِثْمٌ مَانِعِ الزَّكَاةِ* (Zekâtı vermeyenin günahı) isimli bir bâb açarak burada altın ve gümüşü biriktirip de infak etmeyenlerin uhrevî cezasını bildiren Tevbe sûresi 34. ve 35. ayete (*Altın gümüş biriktirip Allah yolunda harcamayanları elem veren bir azapla müjdele! O gün bunlar cehennem ateşinde kızdırılıp onların alınları, böğürleri ve sırtları dağlanacak: İşte yalnız kendiniz için toplayıp sakladıklarınız; tadın şimdi biriktirip sakladıklarınızı!*) ve bu ayetleri teyid eden ve zekâtını vermeyenlerin ahiretteki cezalarından bahseden iki hadise yer vermiştir. Görüldüğü üzere,

²⁵ el-Vâkıa 56/33.

²⁶ er-Râgıb el-İsfahânî, *Müfredât*, 300-301. Örneğin, el-Bakara 2/180, 215; Sâd 38/32; el-Âdiyât 100/8; el-Me’âric 70/21.

²⁷ el-Bakara 2/215.

²⁸ el-Bakara 2/180.

²⁹ el-Âdiyât 100/8.

³⁰ el-Me’âric 70/21.

³¹ Ebü’s-Seadat Meccüddin Mübarek b. Muhammed İbnü’l-Esîr, *en-Nihaye fî garîbi’l-hadîs ve’l-eser*, thk. Tahir Ahmet ez-Zâvî - Mahmud Muhammed et-Tanâhî (Beirut: el-Mektebetü’l-İlmiyye, 1979), 4/365.

bab başlığındaki “mene ‘a” fiili “vermemek” manasında kullanılmaktadır. Yine, Kitabu’z-Zekât bölümünde geçen bir hadiste Hz. Ebu Bekir’in şu sözünde “mene ‘a” fiilinin “vermemek” manasında kullanıldığı açıkça görülmektedir: وَاللَّهِ لَوْ مَنْعُونِي عَنَّا قَاتُوا يُؤَدُّونَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنْعِهَا Burada Hz. Ebu Bekir Rasûlullah’ın (sav) ahirete irtihalinden sonra dinden dönen kabileler hakkında eğer kendisine Hz. Peygamber’e vermiş oldukları bir keçi yavrusunu vermezlerse bu sebeple onlara savaş açacağını haber vermektedir.³² Kitabu’z-Zekât bölümünde geçen bir diğer hadiste “mene ‘a” fiili vermek fiilinin zıttı manasında kullanılmıştır: لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ، فَيَأْتِي بِحُزْمَةِ الْحَطْبِ عَلَى ظَهْرِهِ، فَيَبِيعُهَا، فَيَكْفَى اللَّهُ بِهَا وَجْهَهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ أَعْطَوْهُ أَوْ مَنْعُوهُ (Sizden birinin ipini alarak sırtında bir demet odunla gelmesi ve onu satarak yüce Allah’ın bu şekilde o kişinin yüzünün suyunu insanlara döktürmesi, insanlar versinler yahut vermesinler insanlardan dilenmesinden daha hayırlıdır.)³³ Kitabu’l-İcâre’nin 10. babının başlığı بَابُ إِثْمِ مَنْ مَنَعَ أَجْرَ الْأَجِيرِ yani “işçisinin ücretini vermeyen kişinin günahı” şeklinde olup burada da “mene ‘a” fiilinin vermemek manasında kullanıldığı görülmektedir. Bir diğer hadiste yüce Allah’ın kıyamet gününde yüzlerine bakmayacağı, temize çıkarmayacağı ve azap edeceği üç sınıf insandan birisi olarak fazla suyu olup da bu suyu yolcudan esirgeyen kişi gösterilmiştir³⁴: رَجُلٌ كَانَ لَهُ فَضْلٌ مَاءٍ بِالطَّرِيقِ، فَمَنَعَهُ مِنَ ابْنِ السَّبِيلِ

Aşağıda diğer bazı hadis kaynaklarında yer alan, “mene ‘a” kelimesinin Türkçe’de anlam daralmasına maruz kalan “vermemek, esirgemek” manası ile kullanım örneklerini görmekte kelimenin aslı manasını kavrama açısından fayda olacaktır:

“Eğer Allah meyveyi vermezse, ne hakla sizden biri kardeşinin malını alabilir?”³⁵

“Kim Allah için (verilmesi gereken yere) verir, Allah için (verilmemesi gereken yere) vermez, Allah için sever, Allah için buğz eder ve Allah için evlendirirse imanını kemale erdirmiş olur.”³⁶ Dikkat edilirse, bu hadiste “mene ‘a” fiilinin vermek fiilinin zıttı olduğu çok açık biçimde belli olmaktadır.

“Cuma gününde üç kişi katılır: İlki duasını yapar ve namazını kılar, bu kişi Rabbi’nden dilemiş olur, Rabbi dilerse

³² Buhârî, “Zekât”, 1.

³³ Buhârî, “Zekât”, 50.

³⁴ Buhârî, “Müsâkât”, 6.

³⁵ Nesâî, “Buyû”, 29.

³⁶ Tirmizî, “Kıyamet”, 60.

"Mennâ'un li'l-Hayr" Tabiri Özelinde Anlam Daralmalarının Kur'ân'ın Türkçe Meallerinde 836 Sebep Olduğu Çeviri Problemleri |

onun isteğini verir, dilerse vermez..."³⁷ Bu hadiste de "mene 'a" fiilinin vermek fiilinin zıttı olduğu çok açık biçimde belli olmaktadır.

أَفْضَلُ الْفَضَائِلِ أَنْ تَصِلَ مَنْ قَطَعَكَ، وَتُعْطِيَ مَنْ مَنَعَكَ، وَتَصْفَحَ عَمَّنْ شَتَمَكَ

Faziletlerin en üstünü senle alakasını kesenle bağıni devam ettirmen, sana vermeyene vermen, sana kötü söz söyleneni görmezden gelmendir."³⁸

Bu hadiste de kelimenin manası çok belirgindir.

لَا يَمْنَعُ عَبْدٌ زَكَاةَ مَالِهِ إِلَّا جُعِلَ لَهُ شَجَاعٌ أَقْرَعٌ يَنْبُعُهُ، يَفِرُّ مِنْهُ وَهُوَ يَنْبُعُهُ

Bir kul malının zekatını vermezse, o malı (kıyamet gününde) onu takip eden kel bir yılana dönüştürülür, kaçsa da o yılan onu izler..."³⁹

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ أَكِلَ الرَّبَا، وَمُوكِلَهُ، وَكَاتِبَهُ، وَمَانِعَ الصَّدَقَةِ

Rasûlullah faiz yiyene, yedirene, yazana, (farz olan) sadakayı vermeyene lanet etmiştir."

"يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الشَّيْءُ الَّذِي لَا يَحِلُّ مَنْعُهُ؟ قَالَ: " الْمَاءُ

*Ey Allah'ın Rasûlü, esirgenmesi belal olmayan şey nedir? Sudur."*⁴⁰

İbn Manzûr "mene 'a" fiilinin vermek fiilinin zıttı olduğunu belirterek bu kelimenin bir kişinin istediği şeyle kendisi arasına girmek yani vermemek manasına geldiğini bildirir. رَجُلٌ مُنَوِّعٌ ifadesinin "cimri kişi" demek olduğunu belirten İbn Manzûr Kur'ân-ı Kerîm'de geçen مَنَاعٌ لِلْخَيْرِ⁴¹ ve إِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مُنَوِّعًا⁴² ifadelerini bu manaya örnek olarak gösterir. Görüldüğü üzere, çalışmamızda incelediğimiz ve iki ayet-i kerimede geçen ifadenin manasının cimrilik olduğunu İbn Manzûr açıkça belirtmektedir. İbn Manzûr esma-i hüsnadan المانع hakkında iki görüş belirtir. İlkine göre Cenâb-ı Hak adil olup hak eden kullarına hak ettikleri şeyleri vermekle beraber kullarına hak etmedikleri şeyleri de vermez. İkinci görüşe göre Allah Müslümanları himaye eder. Söz konusu fiilin hadislerde kullanımı ile ilgili İbnü'l-Esîr'in verdiği misalleri paylaşan İbn Manzûr امرأة منيعة⁴³ tabirini iffetli kadın, ناقة مانع⁴³ tabirini ise süt vermeyen deve olarak izah eder.

Bu kısımda verilen bilgiler ışığında gerek Kur'ân-ı Kerîm'de gerekse hadislerde "mene 'a" fiilinin Türkçe'de anlam daralmasına uğrayan "vermemek, esirgemek" manasıyla kullanımına dair pek çok örneğe rastlandığını söylemek mümkündür. Bu örneklerin bazılarında kelime zıt anlamlısı

³⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/304.

³⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 24/383.

³⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/48.

⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 25/293.

⁴¹ Kâf 50/25, el-Kalem 68/12.

⁴² el-Meâric 70/21.

⁴³ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, "mene 'a", 8/343-344.

ile beraber kullanıldığından ötürü “vermemek” manası oldukça belirgin biçimde tespit edilebilmektedir.

2. Türkçe Meallerdeki Çeviriler

Bu kısımda مَنَاعٌ لِلْخَيْرِ ibaresinin Türkçe meallerde nasıl çevrildiği incelenecektir. Kâf sûresi 25. ayette ve Kalem sûresi 12. ayette geçen مَنَاعٌ لِلْخَيْرِ ifadesinin Türkçe meallere nasıl yansıdığını görmek için altmış tane meal çalışmasında Kâf sûresi 25. ayetin ilgili kısmının nasıl çevrildiğini aşağıda sunmaktayız. Görüleceği üzere çeviriler birbirine çok yakın ifadeler içermekte ve özet olarak “hayra/iyiliğe engel/mâni olmak” manasını içermektedir. Yine de ufak da olsa farklılıkları göstermek için çevirilerin değişik şekillerini göstermekte fayda olacaktır. Altmış çeviri içerisinde farklı mana veren tek istisna Yusuf Işıcık’a ait olan tercümedir. Işıcık ilgili kısma “iyiliğe engel olmak” değil, “malın hakkını vermemek” manasını vererek altmış meal içerisinde tefsirlerin verdiği izahla uyumlu çeviri yapan tek meal olarak temayüz etmiştir. İncelediğimiz meallerin büyük çoğunluğu <https://www.kuranmeali.com/index.php>,⁴⁴ www.mealler.org⁴⁵ ve <https://www.kuranvemeali.com>⁴⁶ web sayfalarından alınmış, buralarda bulunmayan on mealde geçen bilgiler ise bu meallerin basılı nüshalarından alınmıştır. Bu bağlamda söz konusu ibareye şu anlamların verildiği görülmektedir:

Hayra engel/mâni olan: Abdullah-Ahmet Akgül, Abdullah Parlıyan, Ahmet Varol, Ali Bulaç, Ali Fikri Yavuz, Besim Atalay, Cemal Külünkoğlu, Elmalılı Hamdi Yazır, Erhan Aktaş, Hayrat Vakfı, İlyas Yorulmaz, İzmirli İsmail Hakkı, Kadri Çelik, Mahmut Özdemir, Mehmet Türk, Muhammed Esed, Mustafa İslamoğlu, Suat Yıldırım, Süleyman Ateş, Şaban Piriş, Ümit Şimşek, Celal Yıldırım, Gültekin Onan, Harun Yıldırım, Kadri Çelik, Sadık Türkmen, Ömer Rıza Doğrul

İyiliğe engel olan: Talat Koçyiğit,⁴⁷ Bahaeddin Sağlam, Edip Yüksel, Mahmut Kısa, Mustafa Çavdar, Süleymaniye Vakfı, Kur’ân Yolu⁴⁸, Ömer Çelik

Her türlü iyiliğe engel olan: Mustafa Öztürk⁴⁹, Mustafa Çevik, Abdulkadir Şener, Cemal Sofuoğlu, Mustafa Yıldırım⁵⁰

---

⁴⁴ Türkçe Kur’an Mealleri (KURAN MEALİ), “Kâf Suresi 25. Ayet” (Erişim 12 Temmuz 2021).

⁴⁵ Kur’an Kerim Mealleri (MEALLER), “Kâf Suresi 25. Ayet” (Erişim 12 Temmuz 2021).

⁴⁶ Türkçe Kur’an Meali (KURAN VE MEALİ), “Kâf Suresi 25. Ayet” (Erişim 12 Temmuz 2021).

⁴⁷ Talat Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2016), 6/473.

⁴⁸ Hayreddin Karaman vd., *Kur’an Yolu* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), 5/109.

⁴⁹ *Kur’ân-ı Kerim Meâlî*, çev. Mustafa Öztürk (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), Kâf 50/25.

⁵⁰ *Yüce Kur’ân ve Açıklamalı-Yorumlu Meâlî*, çev. Abdulkadir Şener - Cemal Sofuoğlu - Mustafa Yıldırım (İzmir: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), Kâf 50/25.

İyiliklere devamlı engel olan: Hüseyin Atay⁵¹

İyiliği bütün gücüyle engelleyen: Salih Akdemir⁵²

Hayrı engelleyen/engel olmuş: Abdulvehhab Öztürk⁵³, Mevdudî⁵⁴

Hayrı durmadan/hep/alabildiğine engelleyen: Diyanet İşleri Meali, Yaşar Nuri Öztürk, Ahmed Hulusi, Hakkı Yılmaz

Hayrı men etmeye çalışan: Ömer Nasuhi Bilmen

(Her türlü) hayra/iyiliğe bütün gücüyle/hızıyla engel olanı: Bayraktar Bayraklı, Diyanet Vakfı, Hasan Basri Çantay, Mehmet Okuyan, Adem Uğur, Ömer Öngüt

Hayra daima engel olan: Bekir Sadak⁵⁵

Hayrı engelleyip duran: Murat Sülün⁵⁶

(Açıktça) hayırlı şeylere engel olan: Mehmet Ali Eroğlu

Hayrı tamamıyla meneden: Abdalbaki Gölpınarlı

Hayra, hayırlı işlere, Kur‘ân öğretimine, Kur‘ân hükümlerine, Kur‘ân ilkeleriyle yaşamaya, İslâm‘a, müslümanlara bütün güçleriyle engel olanları: Ahmet Tekin

İyilikten (insanları) alıkoyan: Muhammed Celal Şems

Malın hakkını vermeyen: Yusuf Işıcık⁵⁷

Meallerin incelenmesinden anlaşıldığı üzere, Elmalılı Hamdi Yazır ve Hasan Basri Çantay gibi erken tarihli meallerden nispeten yakın tarihli meallere kadar neredeyse bütün meallerde aynı mana tekrarlanmıştır. Böylece, “*malın hakkını vermeyen*” şeklindeki çevirisi ile Yusuf Işıcık‘ın meali diğer meallerle ciddi bir tezat arz etmektedir. Nerdeyse bütün meâllerde benzer çeviri probleminin (karinelerle desteklenmiş kuvvetli görüş yerine zayıf görüşün tercih edilmesi) görülmesi, meal yazarlarının birbirlerinden ne kadar etkilendiğinin de bir göstergesi sayılabilir.

3. Tefsirlerde Verilen Mana

⁵¹ *Kur‘ân Türkçe Çeviri*, çev. Hüseyin Atay (Ankara: Pozitif Matbaacılık, 2008), Kâf 50/25.

⁵² *Son Çağrı Kur‘ân*, çev. Salih Akdemir (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004), Kâf 50/25.

⁵³ *Kur‘ân-ı Kerim Meâli*, çev. Abdulvehhab Öztürk (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2008), Kâf 50/25.

⁵⁴ *Açıklamalı Kur‘ân-ı Kerim Meâli*, çev. Ebu‘l-Alâ Mevdûdî, Türkçeye çev. Muhammed Han Kayani (İstanbul: İnkılâb Yayınları, 2016), Kâf 50/25.

⁵⁵ *Kur‘ân-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı*, çev. Bekir Sadak (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1989), Kâf 50/25.

⁵⁶ *Kur‘ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, çev. Murat Sülün (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2012), Kâf 50/25.

⁵⁷ *Kur‘ân Meâli*, çev. Yusuf Işıcık (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2010), Kâf 50/25.

Bu kısımda geçmişten günümüze yirmi beş tefsirde Kâf sûresi 25. ayet ve Kalem sûresi 12. ayette geçen مَنَاعُ الْخَيْرِ ifadesi için verilen izahlar aşağıda gruplar halinde, her grup kendi içinde tarihî sıra ile ele alınmıştır. İki ayette de aynı ibare yer aldığı için tefsirlerin Kâf sûresi 25. ayetin izahında yaptıkları açıklamalar incelenmiştir.

3.1. Cimrilik manasını tek görüş olarak verenler (14 tefsir):

Taberî (ö. 310/923): Taberî, Katade'nin bu ayetteki "hayr" kelimesi için farz olan zekat değerlendirmesi yaptığı naklede ancak kendi görüşünün bu ayette "hayr" kelimesinin mal manasında kullanılmış olduğunu belirtir. Taberî ayette kişinin malında olan yüce Allah'a ya da kullara ait hakların söz konusu edildiğini bildirir. Taberî'ye göre bu şekilde genel bir mana verilmesinin sebebi ayetteki "hayr" ifadesinin umumî bir şekilde zikredilmesi, herhangi bir şekilde tahsis edilmemesidir. Dolayısıyla isteyeninden esirgenen tüm şeyler bu ifadeye dahildir.⁵⁸ Görüldüğü üzere, Taberî ayet hakkında sadece bu izahı sunmakta, "iyiliği engellemek" gibi bir manadan ne kendi görüşü, ne de başka bir kişinin görüşü olarak hiç bahsetmemektedir.

Mâverdi (öl. 450/1058): "Hayr" kelimesiyle ne kast edildiği hususunda üç görüş bulunmaktadır. İlkine göre farz olan zekat kast edilmiştir. Bu görüş Katade'nindir. İkincisine göre her türlü maddî yardım kast edilmiş olup Allah yolunda nafaka verilmemesi ifade edilmiştir. Üçüncüsüne göre söz ve fiil olarak her türlü hayır kast edilmiştir.⁵⁹

Sem'ânî (öl. 489/1096) : "mennâ'un li'l-hayr" hakları, sadakaları ve zekatları vermeyen demektir.⁶⁰

Beğavî (öl. 516/1122), Hâzin (öl. 741/1341) : Farz olan zekat ve malda olan her hakkı vermeyen.⁶¹

İbn Atiyye (öl. 541/1147): İbn Atiyye, "mennâ'un li'l-hayr" ifadesindeki hayrın hem mal, hem güzel söz, hem de her türlü yardımı içerdiğini, bu ifadenin sadece farz olan zekata tahsisinin zayıf bir görüş olduğunu belirtir.⁶² Görüldüğü üzere, İbn Atiyye de söz konusu ifadenin mal başta

⁵⁸ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'an*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Kâhire: Müessesetü'r-Risâle, 2000), 22/356.

⁵⁹ Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib Mâverdi, *en-Nüket ve'l-uyun tefsiru'l-Mâverdi*, thk. es-Seyyid b. Abdülmaksud b. Abdürrahim (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1992), 5/351.

⁶⁰ Ebû'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdilcebbâr et-Temimî es-Sem'ânî, *Tefsîru'l-Kur'an*, thk. Yasir b. İbrahim - Ganîm b. Abbas b. Ganîm (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997), 5/243.

⁶¹ Alaeddin Ali b. Muhammed b. İbrâhim el-Bağdadi Hâzin, *Lübâbü't-te'vîl fi meâni't-tenzîl/Tefsîrü'l-Hâzin* (Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994), 4/188; Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd b. Ferrâ el-Begavî, *Me'âlimu't-tenzîl fi tefsîri'l-Kur'an*, thk. Abdürrezzak el-Mehdî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs, 1999), 4/274.

⁶² Ebû Muhammed Abdullah b. Gâlib İbn Atiyye el-Endelûsî, *el-Muharraru'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-Azîz*, thk. Abdüsselam Abdüşşâfi Muhammed (Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2001), 5/164.

olmak üzere her türlü yardım konusunda cimrilik manası taşıdığını bildirmekte, buna ilaveten başka bir görüş zikretmemektedir.

Nesefî (öl. 710/1310): Mal üzerindeki hakları yerine getirmeyen ya da daha genel olarak her türlü hayrın yerine ulaşmasına engel olan olarak tarif etmiştir.⁶³

İbn Cüzey (öl. 741/1340) : Farz olan zekatı vermeyen olduğu söylenmişse de doğrusu mal üzerindeki her türlü hakkı yerine getirmeyen şeklinde umumî olarak anlamaktır.⁶⁴

İbn Kesîr (öl. 774/1373): İbn Kesîr “mennâ‘un li‘l-hayr” ifadesini yapması gereken sorumlulukları, iyilikleri ve maddî yardımları yerine getirmeyen kişi olarak açıklar.⁶⁵ Görüldüğü üzere, rivayet tefsiri özelliği ağır basan İbn Kesîr tefsirinde, Velid b. Muğire rivayetine hiçbir işaret yer almamaktadır. Kanaatimizce, İbn Kesîr rivayetleri isnad ve metin yönüyle sıkı bir süzgeçten geçirdiği için söz konusu rivayeti sıhhat şartlarını hâiz olarak görmemiş, bu rivayetin tenkidine bile gerek görmeden rivayeti hiç zikretmemeyi tercih etmiştir. Yine, İbn Kesîr yaptığı izahla “mennâ‘un li‘l-hayr” tabirini mal başta olmak üzere her türlü hayrı esirgeyen, başkalarına hiçbir konuda yardımcı olmayan olarak tarif etmiş, böylece “mene‘a” fiilinin geçişsiz olan manasını vurgulamıştır. Diğer bir ifadeyle, başkalarını engelleme manası değil, esirgemek ve paylaşmamak manası öne çıkarılmıştır.

Suyûtî (öl. 911/1505) Tefsirü‘l-Celâleyn: “mennâ‘un li‘l-hayr” tabirinin yanına sadece “zekat gibi” izahı eklenmiştir.⁶⁶ Dolayısıyla, bu muhtasar tefsirde zekatını vermeme, cimrilik manası tek açıklama olarak sunulmuştur.

Suyûtî (öl. 911/1505) Dürrü‘l-Mensûr: Suyûtî, bu ifadeyle ilgili olarak sadece Abd b. Humeyd‘den ve İbnu‘l-Münzir‘den naklen Katâde‘nin “mennâ‘un li‘l-hayr” ifadesi için farz olan zekatı vermeyen açıklamasına yer verir.⁶⁷ *Dürrü‘l-Mensûr* gibi tamamen rivayet tefsiri olan bir eserde Velid b. Muğire rivayetine yer verilmemesini de kayda değer olarak değerlendirmekteyiz.

Şevkânî (öl. 1250/1834): Hayır yolunda harcama yapmaz.⁶⁸

⁶³ Ebu‘l-Berekât Abdulah b. Ahmed. b. Mahmud Nesefî, *Medâriku‘t-tenzîl ve hakâiku‘t-te‘vîl*, thk. Yusuf Ali Büdeyvi (Beyrut: Dâru‘l-Kelimi‘t-Tayyib, 1998), 3/366.

⁶⁴ Ebü‘l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Abdullah el-Gırnatî İbn Cüzey, *et-Teshîl li-ulûmi‘t-tenzîl*, thk. Abdullah el-Hâlidî (Beyrut: Şirketu Dâri‘l-Erkâm b. Erkâm, 1995), 2/303.

⁶⁵ Ebü‘l-Fida İsmail İbn Kesîr, *Tefsîru‘l-Kur‘ani‘l-Azîm*, thk. Sami b. Muhammed Sellâme (Dâru Tayyibe, 1999), 7/402.

⁶⁶ Ebü‘l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr Suyûtî - Celaleddin Muhammed b. Ahmed b. Muhammed eş-Şafi Mahallî, *Tefsîrü‘l-Celaleyn*, (Kahire: Daru‘l-hadis, ts.), 690.

⁶⁷ Ebü‘l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr Suyûtî, *ed-Dürrü‘l-mensur fi‘t-tefsir bi‘l-me‘sur* (Beyrut: Dâru‘l-Fikr, 1983), 7/601.

⁶⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San‘ânî el-Yemenî eş-Şevkânî, *Fethu‘l-kadîr* (Dimeşk: Dâru İbn Kesir, 1993), 5/90.

Merâğî (öl. 1952): Malı harcaması zorunlu olan yerlere vermemekte ileri giden.⁶⁹

Sâbûnî (öl. 2021): Malında verilmesi zorunlu olan her türlü hakkı vermemekte mübalağa gösteren.⁷⁰

3.2. Cimrilik manasını verenler; ayrıca, engel olmak manasını/Velid b. Muğire rivayetini ihtiyatla karşıladıklarını açıkça ifade edenler

Mâturîdî (öl. 333/944): Mâturîdî, söz konusu ifadeyi “malında ve şahsında üzerine zorunlu olan her türlü hakkı yerine getirmeyen” şeklinde açıklar. Mâturîdî bazı müfessirlerin bu ifadeyle Velid b. Muğire’nin yakınlarının İslam’a girmelerine engel olmasına işaret edildiğine dair görüşlerini isabetli bulmaz. Zira “*Gerçekten insan pek tahammülsüz bir tabiatta yaratılmıştır. Başına bir fenalık geldi mi sızlanır durur. Ama ona bir nimet nasip olursa kendisinden başkasını yararlandırmaz.*”⁷¹ ayetlerinde geçtiği üzere bu özellikler tüm inkarcıların ortak özelliklerindedir. Dolayısıyla söz konusu ifadenin bir kişiye tahsis edilmesi doğru olmaz.⁷² Görüldüğü üzere, Mâturîdî’nin dikkat çektiği ayetlerin sonucunda Kâf sûresi 25. ayetteki aynı iki kelime kullanılarak malı yararlandırmama, cimrilik etme özelliğine vurgu yapılmıştır. Mâturîdî Kâf sûresi 25. ayet ile Meâric sûresi 21. ayet arasındaki benzerliği göstererek “menna li’l-hayr” tabirinin cimrilik manasında kullanıldığını tespit etmiş ve Velid b. Muğire rivayetini doğru bulmadığını belirtmiştir.

Âlûsî (öl. 1270/1854): Malı harcanması zorunlu olan yerlere vermemekte ileri giden olarak izah eder. Ayrıca, ayetin Velid b. Muğire hakkında nazil olduğuna dair rivayete işaret ederek hayırla kasdın İslam olabileceği görüşüne değinir. Ancak bu görüşün isabetli olmadığını, zira maksad bu olsaydı ifadenin *مناع عن الخير* şeklinde olması gerektiğini belirtir.⁷³ Görüldüğü üzere, Âlûsî söz konusu ibarenin İslam’dan men etmek şeklinde açıklanmasının kuvvetli bir görüş olmayacağını açıkça ifade eder. Böylece, Velid b. Muğire rivayetinin ihtiyatla karşılanması gerektiğine de imada bulunmuş olur.

3.3. Tercih edilen mana olarak cimriliğe işaret etmekle beraber engel olmak manasına ikinci bir görüş ve temrîz sigasıyla yer verenler (8 tefsir)

⁶⁹ Ahmed Mustafa el-Merâğî, *Tefsiru’l-Merâğî* (Mısır: Matbaatu Mustafa el-Bâbi’l-Halebî, 1946), 26/163.

⁷⁰ Muhammed Ali Sâbûnî, *Safvetü’l-tefasir* (Kahire: Dârü’s- Sâbûnî, 1417), 3/228.

⁷¹ el-Meâric 70/19-21.

⁷² Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâturîdî, *Te’vilâtu eblî’s-sünne*, thk. Mecdi Baslum (Beyrut: Darü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2005), 9/358.

⁷³ Ebü’s-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh el-Âlûsî, *Râhu’l-me’ânî fî tefsiri’l-Kur’ani’l-Azîm ve’s-seb’i’l-mesânî*, thk. Ali Abdülbârî Atiyye (Beyrut: Darü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1994), 13/336.

Zemahşerî (öl. 538/1144): “mennâ‘un li‘l-hayr” malı harcanması gereken yerlere harcamayan demek olup bu kişi bu cimriliği adet haline getirmiştir ve malını asla gerekli yerlere harcamaz. İkinci bir görüşe göre, her türlü hayrın ailesine ulaşmasına engel olan kişiye denir. Zemahşerî, bu ikinci görüşe dayanak olarak ayetin kardeşinin çocuklarının İslam’a girmesine engel olan Velid b. Muğire hakkında nazil olduğuna dair bir rivayete işaret eder.⁷⁴

İbnü‘l-Cevzî (öl. 597/1201): “Hayr” kelimesiyle ne kast edildiği hususunda üç görüş bulunmaktadır. İlkine göre farz olan zekat kast edilmiştir. Bu görüş Katade‘nindir. İkincisine göre İslam kast edilmiş olup ayetin akrabalarının İslam’a girmelerine engel olan Velid b. Muğire hakkında indiğine dair rivayet bu görüşün temelidir. Üçüncüsüne göre söz ve fiil olarak her türlü hayır kast edilmiş olup bu görüş de Maverdî‘ye aittir.⁷⁵

Râzî (öl. 606/1210): Râzî “mennâ‘un li‘l-hayr” ifadesiyle alakalı iki görüş olduğunu belirtir. İlk görüşe göre “hayr” kelimesi burada mal manasında kullanılmış olup bu kişi malını harcaması zaruri olan yerlere asla harcamaz. Bu durum “*Zekatlarını vermeyen müşriklere yazıklar olsun*”⁷⁶ ayetinde işaret edilen duruma benzemektedir. İkinci görüşe göre, bu kişi imanının insanların kalbine girmesine engel olan kişidir.⁷⁷

Kurtubî (öl. 671/1273): “mennâ‘un li‘l-hayr” farz olan zekatı ve her türlü zorunlu hakkı yerine getirmeyen demektir. İkinci görüş olarak da temriz sigasıyla Velid b. Muğire‘nin, akrabalarının İslam’a girmelerine engel olmasını nakleder.⁷⁸

Beyzâvî (öl. 685/1286), Ebüssuûd (öl. 982/1574): Beyzâvî ve Ebüssuûd “mennâ‘un li‘l-hayr” ifadesini mal üzerinde farz olan hakları yerine getirmeyen olarak izah ederler. İkinci görüş olarak da temriz sigasıyla Velid b. Muğire‘nin, akrabalarının İslam’a girmelerine engel olmasını naklederler.⁷⁹

Ebü Hayyân (öl. 745/1344): Katade, Mücahid ve İkrime hayrı zekat olarak anlamışlardır. Başka bir görüşe göre genel olarak cimri kişi için de bu ifade kullanılabilir. Bir diğer görüşe göre de

---

⁷⁴ Ebü‘l-Kâsım Mahmut b. Amr b. Ahmed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an bakâiki gavâmi‘i‘t-tenzîl* (Beyrut: Daru‘l-Kitabi‘l-Arabî, 1987), 4/387.

⁷⁵ Ebü‘l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü‘l-Cevzî, *Zâdü‘l-mesîr fî ilmi‘t-tefsir*, thk. Abdürrezzak el-Mehdi (Beyrut: Daru‘l-Kitabi‘l-Arabî, 2001), 4/162.

⁷⁶ Fussilet 41/6-7.

⁷⁷ Ebü Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî er-Râzî, *Mefâtîhu‘l-gayb* (Beyrut: Dâru İhyâ‘i‘t-Turâsi‘l-Arabî, 1999), 28/136.

⁷⁸ Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi‘ li-abkâmi‘l-Kur‘an*, thk. Ahmet el-Berdûnî - İbrahim Eттаfeyyîş (Kâhire: Dâru‘l-Kütübi‘l-Misriyye, 1964), 17/17.

⁷⁹ Ebü Saîd Nasrüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed Beyzâvî, *Envarü‘t-tenzîl ve esrarü‘t-te‘vil*, thk. Muhammed Abdurrahman Mara‘şalî (Beyrut: Dâru İhyâ‘i‘t-Turâsi‘l-Arabî, 1997), 5/142; Muhammed b. Muhammed el-İmâdî Ebüssuûd, *İrşâdü‘l-akli‘s-selîm ilâ mezâya‘l-Kitâbi‘l-Kerîm* (Beyrut: Dâru İhyâ‘i‘t-Turâsi‘l-Arabî, t.y.), 8/131.

Velid b. Muğire gibi yakınlarının İslam'a girmelerine engel olanlar için kullanılmıştır. Ebû Hayyân en güzel yorumun mal ve diğer her türlü hayrı içerecek şekilde genel manada anlamak olduğunu bildirir.⁸⁰

Zuhaylî (öl. 2015): Zekat gibi zorunlu harcamalarda çokça cimrilik yapan. İkinci bir görüş olarak temriz sigasıyla hayır ile İslam'ın kast edilmiş olabileceği görüşüne de değinir.⁸¹

3.4. Cimrilik manasına değinmekle beraber engel olmak manasını tercih edenler

İbn Âşûr (öl. 1973): Birinci görüş olarak insanları imandan uzaklaştırmak manasını verir. Bu bağlamda Velid b. Muğire rivayetine işaret eder. İkinci bir ihtimal olarak hayır kelimesinin mal anlamı taşıdığına da dikkat çekerek fakirlere maddî yardım etmeme manasına değinir.⁸²

Tablo 1: Tefsirlerdeki İzahların Özet Halinde Sunumu

"mennâ'un li'l-hayr" tabirine verilen mana	Müfessirin İsmi
Cimrilik manasını tek görüş olarak verenler (14 tefsir)	Taberî, İbn Atiyye, İbn Kesîr, Neseî, Hâzin, Suyûtî (Celâleyn, Dürü'l-Mensûr), Mâverî, Beğavî, Sem'ânî, İbn Cüzey, Şevkânî, Merâğî, Sâbûnî
Cimrilik manasını verenler; ayrıca, engel olmak manasını/Velid b. Muğire rivayetini ihtiyatla karşıladıklarını açıkça ifade edenler	Maturîdî, Âlûsî
Tercih edilen mana olarak cimriliğe işaret etmekle beraber engel olmak manasına ikinci bir görüş ve temrîz sigasıyla yer verenler (8 tefsir)	Kurtubî, Râzî, Zemaşerî, Ebû Hayyân, Beydâvî, Ebû Suûd, İbnü'l-Cevzî, Zuhaylî
Cimrilik manasına değinmekle beraber engel olmak manasını tercih edenler	İbn Âşûr

⁸⁰ Muhammed b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelûsî Ebu Hayyân, *el-Babru'l-mubût*, thk. Sıtkı Muhammed Cemil (Beyrut: Daru'l-Fikr, 2000), 9/537.

⁸¹ Vehbe Zühaylî, *Tefsiri'l-münir fi'l-akide ve'l-şeria ve'l-menbec* (Dımaşk: Dârü'l-Fikri'l-Muasır, 1991/1411), 26/300.

⁸² Muhammed et-Tâhir b. Muhammed et-Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru't-Tunusiyye li'n-Neşr, 1984), 26/312.

İncelediğimiz geçmişten günümüze yirmi beş muteber tefsir kaynağından çıkan neticeye göre, Kâf ve Kalem sûrelerinde yer alan “*mennâ’un li’l-hayr*” tabirine bütün tefsirler istisnasız biçimde “*malında cimrilik yapma*” manasını vermişlerdir. Anılan tefsirlerde ağırlıklı olarak (on dört tefsir) “*mal yabut her türlü hayır konusunda yardımlaşmaktan kaçınma, esirgeme, yerine getirilmesi gereken her türlü maddî ve manevî sorumluluğu yerine getirmeme, zekatı vermeme, kısaca cimri davranma*” manasının **tek izah** olarak verildiği görülmektedir. Bu tefsirlerin müellifleri arasında özellikle Taberî, İbn Kesîr ve Suyûtî’nin tavrı oldukça manidardır. Zira, sonunda kendi tercihinin bildirmekle beraber nakillerinde sıhhat şartına pek riayet etmeyen ve kendisine ulaşan tüm haberleri aktarmakta fayda gören Taberî’nin Velid b. Muğire rivayetine yer vermemesi ve başkasının iyilik yapmasını engelleme gibi bir manaya hiç değinmemesi dikkat çekicidir. Yine, İbn Kesîr gibi haberleri nakilde isnad ve metin yönünden oldukça dikkatli bir tenkid süzgeci kullanan bir muhaddisin Velid b. Muğire rivayetini kayda değer bulmaması ve eleştirmek için bile yer vermemesi bu rivayetin güvenilirliği hakkında gayet mühim bir işarettir. Nihayet, Suyûtî gibi haberleri nakilde sıhate pek riayet etmeyen bir muhaddise ait ve tamamıyla rivayet tefsiri hüviyetine sahip olan *Dürri’l-Mensûr* gibi bir eserde söz konusu rivayete yer verilmemesi Suyûtî’nin mezkûr rivayete bakışını ortaya koymaktadır. İbn Atıyye, Neseffî, Hâzin, Şevkânî gibi diğer müfessirlerin de tek görüş olarak cimrilik manasını kaydetmeleri önemlidir. *Tefsiri’l-Celâleyn* gibi çok muhtasar bir tefsirde sadece bu mananın verilmesi aslında tüm müfessirlerin ortak görüşünü yansıtır mahiyettedir. Zira yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere, İbn Âşûr dışında tüm müfessirler (yirmi beş tefsirden yirmi dördü) söz konusu ibare için ya sadece cimrilik manasını vermiş ya da tercih edilen aslî mana olarak bu manayı kaydetmişlerdir.

Sadece cimrilik manasını veren on dört tefsirden özellikle Taberî, İbn Kesîr ve Suyûtî’nin Velid b. Muğire rivayetini ve “engel olmak” manasını zımnî olarak kabul etmemelerinin önemi yanında, Maturîdî ve Âlûsî’nin anılan rivayet ve manayı açıkça eleştirmeleri dikkat çekicidir. Âlûsî “engel olmak” manasının bu tabir içinde uygun düşmediğini lügavî bir izahla belirtirken Maturîdî ise aynı tabirin daha farklı bir söz dizimi içinde geçtiği Kalem sûresindeki ayete (“*Gerçekten insan pek tahammülsüz bir tabiatta yaratılmıştır. Başına bir fenalık geldi mi sızlanır durur. Ama ona bir nimet nasip olursa kendisinden başkasını yararlandırmaz.*”) açıkça atıf yaparak ve bu hasletin tüm inkârcılara ait olduğuna dikkat çeken bir muhâkeme neticesinde ilgili rivayeti isabetli bulmadığını kaydetmiştir.

Aralarında Râzî, Beyzâvî ve Kurtubî’nin de bulunduğu sekiz müfessir ise cimrilik manasını tercih etmekle ve birinci görüş olarak sunmakla beraber “engel olmak” manasına da şüphe ifade eden temrîz sigası kullanarak yer vermişlerdir. Bilindiği üzere, temrîz sigasının kullanılma sebebi bir

haberinin zayıflığına, yani bir haberin muteber bir yolla bize ulaşmadığına işaret etmektedir.⁸³ Dolayısıyla bu müfessirler de sundukları ikinci görüşün sıhhatinin şüpheli olduğunu kabul etmekte ve bu görüşü ihtiyatla karşıladıklarını belirtmiş olmaktadır. İbn Kesîr gibi haberleri seçiminde titizliği ve hadislere hâkimiyeti güçlü olan müfessirlerin eserleri dışında tefsirlerin genel bir karakteristik özelliği olarak kendilerine ulaşan haberleri ciddi bir eleştiriden geçirmeden nakletmelerinin, Velid b. Muğire rivayeti gibi kaynağı belirsiz ve sıhhati oldukça şüpheli haberlerin ve bu haberlere dayanan mana ve görüşlerin temrîz sigasıyla dahi olsa tefsirlerde yer bulmalarına yol açtığı görülmektedir.

Son olarak İbn Âşûr'un söz konusu ibareye cimrilik manasını da vermekle beraber “engel olmak” manasını ilk görüş olarak takdim etmesi ve Velid b. Muğire rivayetini sorgulamadan buna dayanak göstermesi izaha muhtaçtır. Elbette her müfessirin aynı kanaate sahip olması beklenemez. Ancak İbn Âşûr'un tefsiri görüldüğü üzere yirmi beş tefsir arasında bu tercihi, ikna edici argümanlar sunmamış olsa da, dillendiren tek tefsir olmuştur.

Sonuç

İlâhî hitabın Müslümanlar tarafından doğru anlaşılması hiç şüphesiz en büyük öneme sahip bir meseledir. Şu ana kadar pek çok emek mahsulü Türkçe meal yazıldığı gibi Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe'ye çevrilmesinde en uygun olan metot ve Türkçe meallerde rastlanılan problemler üzerinde de pek çok kıymetli çalışma yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir.

Bu çalışmamızda içinde Türkçe'de anlam daralmasına uğramış olan bir kelimenin bulunduğu bir ibarenin geçtiği iki ayet-i kerimenin Türkçe meallerde nasıl anlamlandırıldığını incelememiz sonucunda meallerin tamamına yakınında söz konusu ibareye tefsirlerde verilen tercih edilen mana yerine tefsirlerde temrîz sigasıyla verilen ya da hiç verilmeyen diğer bir mananın verildiği tespit edilmiş ve bunun nedenleri araştırılmıştır. Çalışmamız sonucunda bir meal yazımında önceden yazılmış meallerden istifadenin sağladığı kolaylığa rağmen önceki mealleri sorgulamadan takip etmenin ve temel tefsir kaynaklarından müstağni kalmamanın önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Râğıb İsfehânî'nin *el-Müfredât* isimli eseri gibi temel bir kaynağa veya *Tefsirü'l-Celâleyn* ve *Safvetü't-tefâsîr* gibi muhtasar bir eserde yer alan birkaç kelimele izaha başvurulması ile kolaylıkla anlaşılabilir bir konuda bu adımın atlanması neticesinde Türkçe meallerde nasıl bir netice ile karşılaşılacağı hakkında çalışmamızın çarpıcı bir fikir verdiğini düşünmekteyiz. Yine, Kur'ân-ı Kerîm'de sınırlı sayıda geçen bir kelimenin hadis kaynaklarında çok daha fazla örnek içinde geçmesi

---

⁸³ Ahatlı, “Temrîz”.

hasebiyle böyle kelimelerin hadis kaynaklarındaki kullanımlarına aşinalık sahibi olmanın, anlam daralması gibi dönüşümlere uğramış kelimelerin doğru anlamlandırılmasında büyük fayda sağlayacağı açıktır.

Kur‘ân-ı Kerîm‘in doğru çevirisine katkıda bulunacak araştırmalara duyulan ihtiyacın devam ettiğini düşünüyör, bu yönde yapılan çalışmaların yüce Kitabımızın Müslümanlarca daha doğru anlaşılmasını sağlayacak yeni meallerin hazırlanmasında ve hazırlanmış olanların geliştirilmesinde katkı sağlarnasını ümit ediyoruz.

Etik Beyan / Ethical Statement:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s): Mehmet Ali ÇALGAN

Finansman / Funding:

Yazar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder / The author acknowledges that he received no external funding in support of this research.

Kaynakça

- Abdülbaki, Muhammed Fuad. *el-Mu'cemü'l-müfhebes li-elfâzi'l-Kur'ani'l-Kerîm*. Kâhire: Dâru'l-Hadis, 2001.
- Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meâli*. çev. Ebu'l-Alâ Mevdûdî, Türkçeye çev. Muhammed Han Kayani. İstanbul: İnkılâb Yayınları, 2016.
- Ahatlı, Erdinç. "Temrîz". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Erişim 12 Temmuz 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/temriz>
- Âlûsî, Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh. *Rûbu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-seb'i'l-mesânî*. thk. Ali Abdülbârî Atiyye. 5 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.
- Begavî, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd b. Ferrâ. *Me'âlimu't-tenzîl fî tefsîri'l-Kur'an*. thk. Abdürrezzak el-Mehdî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs, 1999.
- Beyzâvî, Ebû Saîd Nasırüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed. *Envarü't-tenzîl ve esrarü't-te'vil*. Thk. Muhammed Abdurrahman Mara'salî. 1. Bs, 5 Cilt. Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1997.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail Ebu Abdullah. *Sâbîhu'l-Buhârî*. thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1. Basım, 2001.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd. *es-Sıbâh tâcu'l-luga ve sıbâhu'l-Arabîyye*. thk. Ahmed Abdülgafûr Attar. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melayîn, 1987.
- Ebu Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelûsî. *el-Babru'l-mubît*. thk. Sıtkı Muhammed Cemil. 10 Cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, 2000.
- Ebussuûd, Muhammed b. Muhammed el-İmâdî. *İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, t.y.
- Gürbüz, Faruk. *Tercüme Problemleri ve Mealler*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2004.
- Hâzin, Alaeddin Ali b. Muhammed b. İbrâhim el-Bağdadi. *Lübâbü't-te'vil fî meâni't-tenzîl/Tefsîri'l-Hazîn*. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed et-Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. Tunus: ed-Dâru't-Tunusiyye li'n-Neşr, 1984.
- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdullah b. Gâlib İbn Atiyye el-Endelûsî. *el-Muharraru'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-Azîz*. thk. Abdüsselam Abdüşşâfi Muhammed. 6 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2001.

"Mennâ'un li'l-Hayr" Tabiri Özelinde Anlam Daralmalarının Kur'an'ın Türkçe Meallerinde 848 Sebep Olduğu Çeviri Problemleri |

İbn Cüzey, Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Abdullah el-Gırnaî. *et-Teshâil li-ulûmi't-tenzîl*. thk. Abullah el-Hâlidî. Beyrut: Şirketu Dâri'l-Erkâm b. Erkâm, 1995.

İbn Kesir, Ebü'l-Fida İsmail. *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*. thk. Sami b. Muhammed Sellâme. 8 Cilt. Dâru Tayyibe, 1999.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali Ebü'l-Fadl Cemâleddin. *Lisânu'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1994.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî. *Zâdü'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*. thk. Abdürrezzak el-Mehdi. 4 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabî, 2001.

İbnü'l-Esîr, Ebü's-Seadat Mecdüddin Mübarek b. Muhammed. *en-Nihaye fî garibi'l-hadis ve'l-eser*. thk. Tahir Ahmet ez-Zâvî - Mahmud Muhammed et-Tanâhî. 5 Cilt. Beyrut: el-Mektebeu'l-İlmiyye, 1979.

İşler, Emrullah. "Çokanlamlılık, Anlam Daralması ve Kur'an'ın Türkçe Çevirilerinde Yapılan Yanlışlar". *Kur'an ve dil: dilbilim ve hermenötik sempozyumu*. ed. Ömer Kara. 385-397. Erzurum: Bakanlar Matbaası, 2002.

Karaman, Hayreddin vd.. *Kur'an Yolu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.

Koçyiğit, Talat. *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2016.

Kur'an Meâli. çev. Yusuf Işıcık. Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2010.

Kur'an Türkçe Çeviri. çev. Hüseyin Atay. Ankara: Pozitif Matbaacılık, 2008.

Kur'an-ı Kerim Meâli. çev. Abdulvehhab Öztürk. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2008.

Kur'an-ı Kerim Meâli. çev. Mustafa Öztürk. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.

Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlam. çev. Murat Sülün. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2012.

Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı. çev. Bekir Sadak. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1989.

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*. thk. Ahmet el-Berdûnî - ve İbrahim Eттаfeyyîş. 20 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1964.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Te'vîlâtü ehli's-sünne*. thk. Mecdi Baslum. 10 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.

Mâverdî, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib. *en-Nüket ve'l-uyun tefsîru'l-Mâverdî*. thk. es-Seyyid b. Abdülmaksud b. Abdürrahim. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992.

Merâgî, Ahmed Mustafa el-. Tefsiru'l-Merâgî. 30 Cilt. Mısır: Matbaatu Mustafa el-Bâbi'l-Halebî, 1946.

Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdulah b. Ahmed. b. Mahmud. *Medâriku't-tenzîl ve bakâiku't-te'vîl*. thk. Yusuf Ali Büdeyvi. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998.

Parlıyan, Abdullah. *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*. İstanbul: Konya Kitapçılık, 2007.

Kuran Meali, Türkçe Kur'an Mealleri. "Kâf Suresi 25. Ayet". Erişim 12 Temmuz 2021. <https://www.kuranmeali.com/index.php>

Kuran Ve Meali, Türkçe Kur'an Meali. "Kâf Suresi 25. Ayet". Erişim 12 Temmuz 2021. <https://www.kuranvemeali.com>

Mealler, Kur'an Kerim Mealleri. "Kâf Suresi 25. Ayet". Erişim 12 Temmuz 2021. www.mealler.org

Râgıb el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal. *el-Müfredat fî garibi'l-Kur'an*. thk. Safvân Adnan ed-Dâvûdî. Dimâşk: Dâru'l-Kalem, 1992.

Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî. *Mefâtihu'l-gayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1999.

Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetü't-tefasir*. Kahire: Dâru's- Sâbûnî, 1417.

Sem'ânî, Ebü'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdilcebbâr et-Temîmî. *Tefsîru'l-Kur'an*. thk. Yasir b. İbrahim - ve Ganîm b. Abbas b. Ganîm. 6 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997.

Son Çağrı Kur'an. çev. Salih Akdemir. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004.

Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr - Celaleddin Muhammed b. Ahmed b. Muhammed eş-Şafi Mahallî. *Tefsîri'l-Celaleyn*. Kahire: Daru'l-hadis, ts.

Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr. *ed-Dürri'l-mensur fî't-tefsir bi'l-me'sur*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1983.

Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî el-Yemenî. *Fethu'l-kadîr*. 6 Cilt. Dimâşk: Dâru İbn Kesir, 1993.

Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'an*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. 24 Cilt. Kâhire: Müessesetü'r-Risâle, 2000.

**“Mennâ‘un li‘l-Hayr” Tabiri Özelinde Anlam Daralmalarının Kur‘ân‘ın Türkçe Meallerinde 850
Sebepl Olduğu Çeviri Problemleri |**

Yüce Kur‘ân ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli. çev. Abdulkadir Şener - Cemal Sofuoğlu - Mustafa Yıldırım.

İzmir: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.

Zemahşeri, Ebü‘l-Kâsım Mahmut b. Amr b. Ahmed. *el-Keşşâf an hakâiki gavâmi‘i‘t-tenzîl.* 4 Cilt. Beyrut: Daru‘l-Kitabi‘l-Arabî, 1987.

Zühaylî, Vehbe. *Tefsirü‘l-münir fi‘l-akide ve‘ş-şeria ve‘l-menbec.* Dımaşk: Dârü‘l-Fikri‘l-Muasır, 1991/1411.